

DET NEUTRALA ÖSTERRIKE

Av dr ROBERT GRUBER

FRISTEN för samtliga främmande ockupationstruppers evakuering av Österrike utlöpte enligt statsfördraget, som undertecknades den 15 maj i Wien, den 25 sistlidne oktober. Redan dessförinnan hade dock sagda styrkor lämnat Österrike, och dagen därpå, den 26 oktober, antog först andra kammaren — »Nationalrat» — och några dagar senare första kammaren — »Bundesrat», vilket består av representanter för provinserna, »die Bundesländer» — neutralitetslagen. I denna heter det, att »Österrike frivilligt och för att hävda sin varaktiga oavhängighet och sitt fria territoriums integritet förklarar sig vara permanent neutralt, vilken status Österrike ämnar vidmakthålla och försvara med alla till buds stående medel». Vidare säges det, att »Österrike för att trygga dessa ändamål för all framtid icke skall biträda några militära allianser och icke tillåta främmande stater att upprätta militära stödjepunkter inom dess område».

Det må erinras att en sådan neutralitet erbjödo redan på Berlinkonferensen 1954 österrikiske utrikesministern, dr Leopold Figl, jämte statssekreteraren, dr Bruno Kreisky, som pris för det då ännu ej undertecknade statsfördraget, vilket avböjdes av Molotov såsom icke tillräckligt vederlag för ockupationens hävande. När emellertid i april i år förbundskanslern Julius Raab och vicekanslern, dr Adolf Schärf, på Kremls inbjudan förhandlade om statsfördraget tillsammans med Figl och Kreisky, av vilka Raab och Figl företråda folkpartiet samt Schärf och Kreisky socialdemokraterna inom den tioåriga regeringskoalitionen, blev man överens om neutralitet i sak men formuleringen mötte vissa svårigheter. Enighet nåddes dock om en neutralitet efter schweizisk modell. I Wien den 15 maj voro de fyra stormakterna likväl eniga om att ändå förorda Österrikes sedan länge begärda inträde i FN, som dittills hindrats av Sovjetunionens veto. Detta avviker från det schweiziska mönstret, eftersom Schweiz med hänsyn till sin integrala neutralitet vill stå utanför FN. På denna punkt är alltså Österrikes neutralitet icke lika strikt som den schweiziska. Den skiljer sig också från den

svenska alliansfriheten på så sätt, att Österrike förklarat sin neutralitet som »permanent» och dessutom förankrat den i en särskild lag. Österrike önskar också att dess neutralitet skall erkännas av alla de länder, med vilka det har diplomatiska relationer och vilka officiellt underrättats härom. Sverige kan däremot vilken dag som helst ändra sin alliansfrihet, som icke är baserad på något riksdagsbeslut. Det synes vara en allmän uppfattning bland den svenska utrikespolitikens anhängare, vilka otvivelaktigt utgöra ett överväldigande flertal inom nationen, att den alliansfria kursen så till vida är provisorisk, att den är beroende av en viss storpolitisk situation och skall kunna omprövas, om t. ex. Sovjetunionen utöver fredsfördraget och pakten 1948 skulle betunga Finland med servitut på dess suveränitet.

Man får nu se om Österrike i samband med en massinträdet av 18 nya stater i FN, bland dem Finland, skall få sina önskemål uppfyllda. Därjämte avser även Österrike att bli medlem av Europarådet i Strassburg, som icke sysslar med militära frågor och vilket även Sverige, men icke Schweiz, från början tillhör. Ehuru Österrike har största intresse av den västeuropeiska kol- och stålunionen, ämnar Österrike icke söka formell anslutning till denna men representeras av en observatör i Luxemburg, som alltjämt är sätet för montanunionens »högsta myndighet».

Neutraliteten har inga som helst traditioner i Österrikes föregående historia och måste därför inplantas i folkets medvetande. I alla fall har man fullt klart för sig, att neutralitetslagen förpliktar staten men icke de enskilda medborgarna, lika litet som den binder det fria ordet i pressen. När Raab för en tid sedan i ett radiotal vädjade till pressen att iaktta en viss varsamhet i sin kritik av regeringssystemet i utländska stater, varmed han i praktiken naturligtvis tänkte på Sovjetunionen och »folkdemokratierna», så kunde han därmed varken dirigera Österrikes tidningar eller förneka Österrike som del av den fria västliga världen. I parlamentet förklarade också Raab uttryckligen att »medborgarnas lagliga fri- och rättigheter på intet sätt begränsades av neutralitetslagen».

Bland de borgerliga tidningarna i Österrike reagerade främst »Die Presse» i Wien, som är efterföljare till den gamla, världsbekanta »Neue Freie Presse», Österrikes publicistiska språkrör till utlandet, mot kommunisternas försök att framställa neutralismen som paroll för opinionsbildningen i Österrike. Tidningen skrev bl. a.: »Menar man måne att motstånd mot kommunismen skulle vara en fara

för staten? . . . Österrike har ingen anledning att vara mera neutral än de neutrala, dvs. att uppfatta neutralitetens förpliktelser mera rigoröst än andra jämförliga stater. När vi nu äntligen blivit fria, skola vi väl icke sätta på spel det anseende, som vi förvärvat hos våra vänner! . . . Neutralism? Nej, varken för i dag eller för framtiden.» — Den österrikiska socialdemokratiens huvudorgan, »Arbeiter-Zeitung» i Wien har som bekant fört en kamp för Västeuropas sammanslutning efter helt andra riktlinjer än den västtyska socialdemokratien under Erich Ollenhauers ledning. I en kommentar till »de fyra stora» utrikesministrarnas möte i Genève lästes sålunda i »Arbeiter-Zeitung»: »Om vi österrikare vilja behålla vår frihet och neutralitet, är det uppenbart att detta i längden vore omöjligt, om Molotovs förslag skulle genomföras. Följden bleve att Sovjetunionen skulle komma att behärska Europa och därmed vore det slut med Österrikes oberoende och neutralitet! . . . Vi ha ingenting att säga till om i Genève och kunna icke påverka stormakternas beslut. Men vi skola icke dölja för oss att endast solidaritetens politik mellan Europas demokratiska stater kan trygga den frihet som ännu finns kvar i Europa. Fred och säkerhet får icke köpas för frihetens pris.»

Österrike har också oförtövat satt igång med att organisera en ny armé. Den första värnpliktstjänstgöringen har tills vidare bestämts till 9 månader, och man har föredragit ett kadersystem av svensk typ framför det milissystem som av ålder tillämpats i Schweiz och som där måhända kan vara ändamålsenligt men som icke är lämpligt för andra stater.

I förhållande till sina grannar stå Österrikes förbindelser med Västtyskland naturligtvis i förgrunden. Härvid måste man söka undanskaffa en mängd sådana olustkänslor, som ofta uppstå just mellan stater med samma språk och i huvudsak likartad kultur, varpå bl. a. Storbritannien och Förenta staterna äro ett talande exempel. I minne av de hemska Hitleråren 1938—1945 är man naturligtvis i Österrike ängsligt på sin vakt att förebygga varje politisk påtryckning från Bonn. I Västtyskland åter synes man ha svårt att smälta att det lyckats det lilla Österrike att hålla ihop sin odelade stat, vilket hittills icke förunnats det mycket större och starkare Tyskland. Härtill kommer regleringen av »den tyska egendom» i Österrike, som de allierade tillägnat sig. I statsfördraget bestämdes, att större delen av denna egendom, även den som under Hitlerväldet tyskarna legalt förskaffat sig, liksom tysk egendom av äldre datum, icke skulle återlämnas till sina forna tyska ägare,

något som Västmakterna för sin del principiellt förbehållit sig för Västtysklands vidkommande. Västtyskarna anse nu att österrikarna med nöje ha accepterat denna expropriation, vilket österrikarna bestrida; särskilt det borgerliga folkpartiet har vidhållit grundsatsen om den enskilda äganderättens okränkbarhet så långt det kunde ske utan att strida mot statsfördraget, vars syfte bl. a. var att från början förebygga ett alltför stort västtyskt ekonomiskt inflytande. Från Österrikes sida hänvisas också till de oerhörda skador, som tillfogats Österrikes ekonomi efter Hitlers annektering, i synnerhet genom tvånget att delta i andra världskriget. Hitler stal också 1938 den österrikiska statsbankens guld- och valutareserver utan att det föranlett några skadeanspråk från Österrike.

Å andra sidan är Västtyskland Österrikes bästa handelskund och dess turistväsen profiterar mestadels på resande från Västtyskland. Både i Wien och i Bonn anse de avgörande politiska instanserna, att denna »familjetvist» borde bringas ur världen. I dagarna har också den västtyske utrikesministern Heinrich von Brentano besökt Wien, formellt ett svar på den visit, som dåvarande österrikiske utrikesministern för två och ett halvt år sedan avlade i Bonn.

Man hade i både Bonn och Wien i förväg klart för sig, att de invecklade problemen om den tyska egendomen omöjligen kunde lösas under tredagarsbesöket. Vad man ville uppnå var att skapa en gynnsam stämning för en reglering av alla konkreta tvistefrågor. Brentanos besök var såtillvida en otvetydig framgång.

Från ingendera sidan talades det om tyska nationen såsom en enhet över statsgränserna utan de tyska och österrikiska nationerna nämndes alltid som parallella. Denna västtyska återhållsamhet inbragte från Wien en försäkran, att det i fallet Österrike-Tyskland dock rörde sig om mycket mera än om vanliga vänskapsrelationer; de bägge staterna bära gemensamt »ansvaret för det europeiska och tyska ödet» och Österrikes speciella uppgift härvid är buren av medvetandet av »kulturarvet efter den ärorika gemensamma historien mellan Rhen och Donau». — Översatt till vardagsspråket betyder det: Ingen tanke på en ny Anschluss, men praktiskt samarbete på alla områden, så långt den österrikiska neutraliteten tillåter.

Upprättandet av ömsesidiga beskickningar, vilket hittills strandat på ockupationsmakternas veto, kommer att äga rum med det snaraste med representanter i ambassadörsrang. Den expertkommission, som tillsatts för att reda upp de ekonomiska frågorna, vet, att de båda regeringarna äro fast beslutna att komma till samförstånd.

Därest man inom östblocket har hängivit sig åt föreställningen

att kunna påverka Wien genom Prags och Budapests frierier till det neutrala Österrike har man grundligt misstagit sig. Österrike besinnar sin andliga samhörighet med Västern, vilket i detta fall av naturliga skäl måste ta vägen över Tyskland. — Folkdemokratiernas gränser mot Österrike äro för resten allttjämt spärrade genom elektriskt laddad taggtråd och mineringar.

I samband härmed bör påpekas att Österrike icke har några som helst diplomatiska förbindelser med »den tyska demokratiska republiken» i östzonen. Vissa relationer ha på sistone uppkommit därigenom att en del österrikiska kommunister, som efter ryssarnas avtåg av sitt dåliga samvete känt sig manade att lämna sitt befriade land, nu fått en hemvist hos Pankow-regimen, men en sådan samhörighet har i detta fall endast negativ betydelse. Wien kommer säkerligen icke att inta en annan hållning mot Sovjetunionens östtyska vasaller än Bonn.

Mellan Österrike och Italien finns en besvärlig tvistefråga i de tyska sydtyrolarnas ställning som italienska statsborgare i den nya italienska provinsen söder om Brenner som italienarna kalla »Alto Adige». Om sydtyrolarnas rätt till en viss autonomi träffades 1946 en överenskommelse mellan Ballhausplatz och italienska ministären de Gasperi, som dock icke beaktats av de italienska myndigheterna; de tyska sydtyrolarna trängas undan och allt flera italienare anlända som arbetare och statstjänstemän. Men då nu den bekvämaste förbindelsen via Brennerpasset mellan Västtyskland och Italien ur militär synpunkt avbrutits genom Österrikes neutralitet, blir skyddet av Italiens norra gräns en italiensk angelägenhet, som ånyo försvårats genom Jugoslaviens alltmer tvetydiga hållning. Hur stora sympatierna än äro i moderlandet för de tyska sydtyrolarna, måste Österrike beflita sig om en försiktig politik i denna fråga.

Österrikes inre politik har som känt sedan krigets slut präglats av koalitionen mellan det borgerliga österrikiska folkpartiet och »Die socialistische Partei Österreichs», som socialdemokratien benämnes. De bägge partierna ha hela tiden varit ungefär jämnstarka med hänsyn till röster och mandat vid olika val, vilket nyss bekräftades vid valen till lantdagen i Oberösterreich. Man skönjer heller inga tecken till att det tredje partiet, »Verband der Unabhängigen», som 1949 framträdde på arenan, skulle få någon större betydelse. Tvåpartisystemet i Österrike har därför blivit allt mer kontinuerligt men kan på grund av proportionalismen, som möjliggör rättvisare valresultat än enmansvalkretsar, icke jämföras med t. ex. tvåpartisystemet i Storbritannien.

Det sades tidigare i Österrike, att denna blockpolitik, som ur nationell synpunkt var en nödvändighet under ockupationstiden, måhända icke skulle överleva befrielsen och man förutspådde nyval under innevarande höst. Denna spådom har dessbättre icke slagit in. Trots alla påfrestningar i fråga om pris- och lönepolitiken har koalitionen icke spruckit och nyval väntas nu icke före hösten 1956. Dessförinnan måste dock många svårlösta problem få en lösning i de sedvanliga sämre eller bättre kompromissernas tecken. Motsatta meningar förspörjas om det sätt varpå flertalet av tidigare företag under rysk administration skola förvaltas. Folkpartiet vill överföra dem i privat ägo, medan socialisterna fordra i stor utsträckning förstatligande. Den borgerlige finansministern Kamitz har, trots de bördor varmed statsfördragets konsekvenser och den nya arméns uppsättning belasta statshushållet, förmått underställa parlamentet en balanserad budget. Men böndernas krav på högre mjölkpriser och fackorganisationernas på bättre löner stå alltjämt oförmedlade mot varandra. Kamitz har säkrat penningvärdets stabilitet med skärpta kreditvillkor och andra åtgärder mot inflationen som blivit så välbekanta i Sverige, Storbritannien och Västtyskland. Hela detta mödosamma verk kan dock slås över ända om icke fackorganisationerna ålägga sig nödig återhållsamhet.

För Österrikes ekonomiska framtid på längre sikt bestå dock inga farhågor. Man är allmänt övertygad om att landet skall bli i stånd att infria de förpliktelser att amortera vederlaget för ryssarnas avstående från »tysk egendom» med 150 miljoner dollar, ävensom de hypotek som vila på oljekällorna och Donausjöfarten. Om denna optimism visar sig berättigad, kan Österrike bli en av den europeiska kontinentens mest välmående stater.

En annan österrikisk förhoppning att befrielsens stund skulle sammanfalla med Burgteaterns och operans färdigställande har också gått i uppfyllelse. Särskilt operapremiären blev ett musik-evenemang för hela världen, varvid valet av Beethovens opera Fidelio med dess skildring av oskyldiga fångars räddning var symbolisk för Österrikes läge. Man kan därför hängiva sig åt en förtröstan att Österrike med sin andliga skattkammare av konst och kultur men också med sitt folks beprövade moraliska kraft kan bära upp den nya position, vartill hela den fria världen vill lyckönska denna omistliga del av det gamla Europa.